

CELÂL AMÂSÎ

(ö. 893/1488)

Fâtih Sultan Mehmed devri hattatlarından.

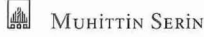
Ali Çelebizâde Alâeddin Hasan Çelebi'nin oğlu, meşhur hattat Şeyh Hamdullah'ın dayısıdır. Oğulları Mehmed Cemâleddin ve Celâlzâde Muhyiddin efendiler de devrin hattatlarıdır. "Celâl oğulları" diye anılan bu iki hattatla akrabası ve talebesi Abdullah b. İlyâs Efendi (Abdullah Amâsî), Anadolu'nun yedi üstadından (esâtize-i Rûm) kabul edilir. Celâl Amâsî hat sanatını Hayreddin Maraşî ile beraber Yahyâ Süfî Çelebi'den bir müddet meşkettikten sonra Fettâhî Yahyâ Nîsâbü'rî'den çeşitli hatları öğrenerek icâzet aldı. Hatla beraber Tokatlıoğlu Cemâleddin Yûsuf Çelebi'den ilim tahsil etti. II. Bayezid Amasya valisi olunca onun yakınları arasına girdi. Bayezid tahta çıktığı zaman kendisini İstanbul'a davet etti. Celâl Amâsî bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Amasya'ya geri döndü. Amasya Valisi Şehzade Ahmed'e hat hocası oldu. 9 Zilhicce 893'te (14 Kasım 1488) arefe günü burada vefat etti.

Osmanlı hat ekolünün doğuşunda önemli rolü olan Celâl Amâsî'nin kendine has bir tavrı vardı. Bu tarihlerde hat sanatı alanındaki önemli gelişmelere sahne olan Amasya'da iki hattat etrafında mektep teşekkül etmişti. Bunlardan biri Hayreddin Maraşî, diğeri de Celâl Amâsî idi. Osmanlı-Türk hattatları bu iki koldan gelmiştir. Hayreddin Maraşî kolu İstanbul'da Şeyh Hamdullah mektebiyle devam edip bugüne kadar bütün İslâm

âlemine yayılarak hâkim üslûp olmuştur. Celâl Amâsî kolu ise Amasya'da kısa bir müddet devam etmiş, Şeyh Hamdullah mektebinin daha çok rağbet görmesi sebebiyle daha sonra ilerleyememiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gülzâr-ı Savâb, s. 54; *Suyolcuzâde, Devhâtü'l-küttâb*, s. 30; Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 24, 25; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 152; *Amasya Târîhi*, Süleymaniye Ktp., Mikrofilm Arşivi, nr. 3681-3682, VIII, 135-137; Ayverdi, *Fâtih Devri Hattatları*, s. 22.

CELÂL el-BEKRÎ

(جلال البكرى)

Ebü'l-Bekâ' Celâlüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Ahmed el-Bekrî es-Siddîkî (ö. 891/1486)

Şâfiî fakihî.

2 Safer 807'de (10 Ağustos 1404) Behesâ yakınlarında Nil'in batı kıyısında bulunan Dehrût'ta doğdu. Soyu Hz. Ebû Bekir'e ulaşan Bekrî ailesine mensuptur. Meşhur mutasavvîf ve âlim Ebü'l-Hasan el-Bekrî'nin babası, Şâzeliyye tarikatının Bekriyye kolunun kurucusu Ebü'l-Mekârim el-Bekrî'nin dedesidir. İlk öğrenimini Dehrût'ta yaptı. Fıkıh dersi aldığı dedesinin ölümü üzerine Kahire'ye giderek oraya yerleşti. Kahire'de Takıyyüddin b. Abdülbârî, Şemseddin Sibt İbnü'l-Lebbân, Zeynüddin el-Kumnî, Muhammed b. Abdüddâim el-Birmâvî, Alemüddin el-Bulkînî, Celâleddin el-Bulkînî, Ebü'l-Feth İbnü'l-Kâyâtî ve Veliyyüddin İbnü'l-İrâkî gibi hocalardan fıkıh, usûl-i fıkıh ve hadis okudu. 863'te (1459) İskenderiye ka-

dılığına tayin edildi. Daha sonra uzun yıllar Kahire'de kadî nâibliği yaptı, bu arada talebe okuttu. 875'te (1470-71) nâiblikten ayrıldı. Kâyâtî'nin ölümünden sonra Baybars Medresesi şeyhliğine getirildi. İki defa hacca giderek bir müddet orada mücâvir kaldı. 891 Rebülâhîrinde (Nisan 1486) Kahire'de vefat etti.

Zamanında Şâfiî fikhini en iyi bilen hukukçulardan biri olarak tanınan ve ömrünün büyük bir kısmını talebe okutmak ve fetva vermekle geçiren Celâl el-Bekrî, Şâfiî fikhina dair çeşitli şerh ve hâşiyeler kaleme aldı. Kaynaklarda adı geçen eserlerinin başlıcaları şunlardır: *Şerhu Tenkihî'l-Lübâb* (hocası Veliyyüddin İbnü'l-İrâkî'nin *Tenkihü'l-Lübâb* adlı eserinin şerhidir); *el-Fethu'l-azîzî* (*Muhtaşarü't-Tebrtzi*'nin şerhidir); *Nüket (Hâşiye) 'alâ Minhâcî't-tâlibîn*; *Behcetü'r-râğîbîn bi-havâşî Ravzati't-tâlibîn* (son iki kitap Yahyâ b. Şeref en-Nevevî'nin eserleri üzerine yazılmıştır).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*'c, VII, 284-286; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*'t, II, 182-183; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1542, 1626; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'î't-Tevfîkiyye*, Kahire 1983, III, 431; *İzâhu'l-meknûn*, I, 200, 271; II, 588; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 214; Ziriklî, *el-A'lâm*, VII, 67; Kehâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, X, 134; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 344.

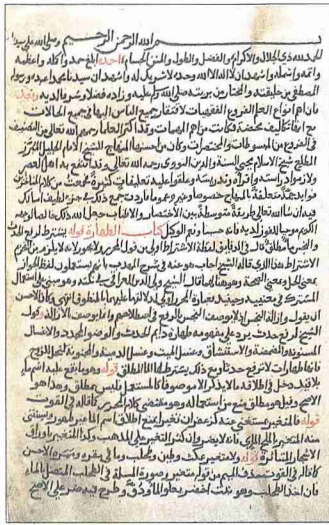
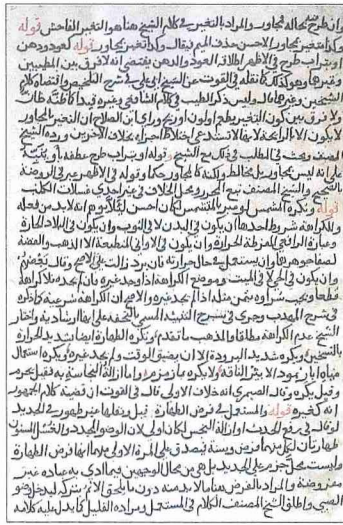
CELÂL HOCA

(1882-1961)

İmam-hatip okullarının açılmasındaki gayretleriyle tanınan, bu okullarda müdürlük ve hocalık yapan din âlimi.

Asıl adı Mahmut Celâlettin (Ökten) olup Trabzon'da doğdu. Baba tarafından Gürçüzâdeler olarak bilinen, dinî ilimler alanında isim yapmış köklü bir aileye mensuptur. Dört yaşında iken babası Sâlih Zihni Efendi'nin, kısa bir süre sonra da annesi Güller Hanım'ın vefatı üzerine ba-baannesinin himayesinde büyüdü. Küçük yaşta hafızını tamamladı. Rüşdiyye bitirdikten sonra Trabzon İdâdisi'ne kaydoldu; bir yandan da medreseye devam etti. İdâfide okuduğu yıllarda dedesi Ömer Feyzi Efendi'nin yerine Trabzon Çarşı Camii'nin imam-hatipliğini yaptı. Mezun olunca İstanbul'a giderek Dârülmuaallimîn-i Âliyye'ye girdi (1905). Bu okula bitirdikten sonra Dârülfünun Edebiyat Şubesi'ne kaydoldu. II. Meşrutiyet'in ilânı ile İstanbul'da huzurun bozulması üzerine öğrenimini yarıda bırakarak bir

Celâl el-Bekrî'nin *Hâşiye 'alâ'l-Minhâc* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Amasya, nr. 1120)

Celâl Hoca

arkadaşıyla birlikte Turgutlu'ya gidip edebiyat öğretmenliğine başladıysa da (24 Haziran 1909) burada fazla kalmayarak İstanbul'a döndü (5 Kasım 1909) ve tahsiline devam etti. Dârülfununda hocaları Babanzâde Ahmed Naim, İzmirli İsmâil Hakkı ve Mehmed Âkif beylerin yakın ilgi ve sevgilerine mazhar oldu. Arap edebiyatını Ali Fehmi (Câbiç) ve Şevket efendilerden okudu. Bu arada Fatih dersiâmlarından Mustafa Âsım ve Muğlalı Ali Rızâ efendilerden kelâm ve usûl-i fıkıh sahasında özel dersler aldı.

Celâlettin Efendi 1911 yılında Dârülfünun Edebiyat Şubesi'den mezun olunca İstanbul Sultânîsi Arapça muallimliğine tayin edildi (29 Ocak 1912). İlmî yetiştirilme yanında başarılı öğretim metodu sayesinde kısa sürede "Celâl Hoca" olarak şöhret buldu.

Mütareke yıllarında kayınpederinin yerine Vasat Atik Ali Paşa Camii'nde on yıl kadar imamlık görevinde de bulunmuş olan Celâl Hoca, 1925'te İstanbul İmam-Hatip Mektebi Arapça muallimliğine tayin edildi. Bir süre sonra "Tevhîd-i Tedrisat Kanunu"nun aleyhinde konuştuğu iddiasıyla açığa alındıysada yapılan tahkikat neticesinde görevine iade edildi. Ardından da İstanbul Sultânîsi Arapça muallimliğine geçti. Harf inkılabından sonra Arapça derslerinin kaldırılması üzerine okulun Türkçe hocalığını üzerine aldı. Uzun yıllar İstanbul'un çeşitli okullarında Türkçe, edebiyat, felsefe ve mantık dersleri okuttu. Vefa Lisesi'nde felsefe hocası iken 1947 yılında emekliye ayrıldı.

Celâl Hoca, 1949 yılında Maarif Vekâleti'nce İstanbul'da açılan imam-hatip kursuna müdür ve öğretmen olarak tayin edildi. Bu vesile ile sadece pratik bilgiler vermeyi hedef alan bu tip kursların yeterli olmadığını gördü ve bunların orta dereceli okullar haline getirilmesi

gerektiği kanaatine vardı. Bu konuyla ilgili olarak daha sonra başta dönemin Maarif Vekili Tefvik İleri olmak üzere birçok yetkiliyle görüşmeler yaptı. Sonuçta imam-hatip okullarının açılması yönünde karar alındı ve Celâl Hoca, 17 Ekim 1951 tarihinde öğretime başlayan İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun ilk müdürü oldu. Türkiye'nin dinî, ilmî, kültürel ve sosyal hayatında önemli yeri olan imam-hatip okullarının kurulması fikrinin ilk sahibi ve ilk program yapımcılarından biri olması dolayısıyla Celâl Hoca'nın bu okulların tarihinde çok önemli ve unutulmaz bir yeri vardır.

1956, 1959 ve 1960 yıllarında üç defa hacca gitti. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde iki yıl ilm-i tevhid ve kelâm derslerini okutan Celâl Hoca 21 Kasım 1961'de vefat etti, Edirnekapı (Sakızgâcı) Şehitliği'ndeki aile kabristanına defnedildi. Oğlu Sadettin Ökten halen Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Arapça, Farsça, Fransızca bilen, özellikle Arap edebiyatına vukufuyla tanıyan, İslâmî ilimler yanında Batı kültürünü de yakından incelemiş bir din âlimi olan Celâl Hoca, bütün ilmî hayatı boyunca tahkik metodunu uygulamıştır. Genel felsefe, kelâm ve İslâm felsefesi alanlarında iyi yetişmiş, bu konularla ilgili olarak Arapça ve Fransızca'dan tercüme yapmıştır. Resmî derslerinin yanı sıra Beyazıt'ta evinin yakınındaki Soğanağa Camii'nde cumartesi günleri altı yıl süreyle *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* okutmuştur.

Birçok din âlimi ve muhafazakâr münevverin bir köşeye çekildiği Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk yıllarında Celâl Hoca, her zaman ve her şartta yapılabilecek işler olduğunu düşünen iyimser kişiler arasında yer aldı. Gayretli, aynı zamanda sabırlı ve kanaatkâr bir anlayışla eski kültürün yeni nesle aktarılmasında başarılı hizmetler gerçekleştirdi. Günümüz insanının tasavvur edemeyeceği kadar sade bir hayat yaşadı. Bununla birlikte hayatı severdi. Ona göre hayat, meşrû sınırlar çerçevesinde, güzel insanlarla güzel mekânlarda geçirilen güzel zamanlardır. Çevresindeki içten muhabbet ve saygı kuşağı ölümüne kadar devam ettiği için Celâl Hoca yaşlılığın terk edilmişliğini hiç tatmadı.

Celâl Hoca'nın, tabiatındaki aşırı titizlik ve müşkülpesentlik, okuduğu ve yazdığı her kelime üzerinde duruşu, her

noktada kaynak eserleri uzun uzadıya tahkik edilişi gibi sebeplerle bazı makaleleri dışında yayımlanmış herhangi bir eseri bulunmamaktadır. Doğu ve Batı kaynaklarından tercüme ederek derlediği sarf, nahiv, edebiyat, kelâm, İslâm felsefesi, felsefe ve ahlâka dair kitap ve makaleleri 100 kadar defter tutmaktadır. İslâmî ilimlerde modern metodoloji ve sosyolojinin uygulanmasını arzu eden, klasik kelâmın, çağımız insanının ve İslâm dünyasının ihtiyacını karşılayacak yeni ilm-i kelâm haline getirilmesini gerekli gören Celâl Hoca'nın bu gaye ile hazırladığı tamamlanmamış bazı çalışmaları da bulunmaktadır. 1000 cildi aşkın eserden oluşan kitaplığını Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır.

Vefatından sonra dost ve talebeleri tarafından *Celâl Hoca: Hayatı ve Şahsiyeti* adlı bir anma kitabı neşredilmiş, bu kitapta hocanın tercüme eserlerinden bazı örneklerle de yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Celâl Hoca: Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul 1962; Nahit Dinçer, *1913'ten Bu Güne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul 1974, s. 61; Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 184, 259, 337-339, 342, 379; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 83; Tahsin Banguoğlu, *Kendimize Geleceğiz*, İstanbul 1984, s. 100-101.

EMİN IŞIK

CELÂL NURİ İLERİ

(1882-1936)

II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devrinin tanınmış gazetecisi, fikir ve siyaset adamı.

Gelibolu'da doğdu. Babası, mektupçuluktan valiliğe kadar çeşitli hizmetlerde bulunduktan sonra 1908'de Meclis-i A'yan üyeliğine seçilen Mustafa Nuri Bey, annesi de *Meşnevî* mütercim ve şârihi Âbidin Paşa'nın kızı Nefise Hanım'dır. Celâl Nuri'nin çocukluğu babasının görevli olarak bulunduğu Gelibolu, Sakız ve Canik'te geçti. İlk öğrenimini taşra mekteplerinde ve özel hocalardan gördü. Orta öğrenimini Galata Sarayı Mektebi Sultânîsi'nde yaptı. Daha sonra Mekteb-i Hukuk'a devam etti ve II. Meşrutiyet'in ilânından önce buradan mezun oldu.

Çalışma hayatına avukat olarak başlayan Celâl Nuri'nin asıl faaliyet gösterdiği alan gazeteciliktir. Gazeteciliğe 1909'da Ebüzziyâ Tefvik ile birlikte *Currier d'Orient*'da başladı. Celâl Nuri 1911 yi-